

Восени 1774 р. австрійські війська зайняли північну частину Молдавського князівства, витіснивши Османську імперію і заявивши свої права на Буковину. Ця малонаселена територія (бл. 6 осіб на км²) була економічно відстаюю. Поля не удобрювалися, плуг на кінній тязі, що використовувався швабами, був дивиною, обмолот здійснювали витоптуванням биками. Бідне село Чернівці складалося з 200 глинобитних осель. Правила забудови (1785) встановлювали будову димарів. Від загальної кількості населення території (75 тис. осіб) німці склали 8%. У 1786 р. Буковина включена до складу австрійського королівства Галичина і Лодомерія як Чернівецький округ. У 1849 р. вона отримала статус герцогства зі столицею Чернівці. Репрезентативні адміністративні, приватні та громадські будівлі, створені у т. ч. німецькими архітекторами, надали місту європейського вигляду.

1.

Чернівці. Ф.К. Кнапп. 1860.

Rumänische Nationalbibliothek, Bukarest

Czernowitz. F.X. Knapp. 1860. Rumänische Nationalbibliothek, Bukarest

Для освоєння і розвитку території ремісникам, купцям, відставним солдатам безоплатно надавалися земельні ділянки, звільнення від податків (10 років), рекрутської повинності, постою військових і тяглової повинності (назавжди). Перші австрійські поселенці відразу скористалися цими привілеями, оселившись у Чернівцях, Сереті, Сучаві, Радівцях. Поряд із міською смугою Чернівців, для постачання населення продуктів харчування, з'явилися перше німецьке поселення Рош (1782), заселене швабами. Із часом воно стало передмістям. У 1780–1790-ті рр. для видобування корисних копалин, лісопоялу і розвитку виробництва скла у провінцію прибули невеликі групи переселенців із різних частин габсбурзьких володінь – Спіша, Семиграддя, Богемії. Елізенталь став одним із перших поселень гірників (1784). У Фюрстенталі (1793) оселилися складуви і лісоруби. Богемські німці, поселені на орендованій землі фон Крігсбером, заснували поселення Стара Гута (Стара Красношара, 1793). На влаштованому ними скляководі виготовлялося листове скло і скляний посуд, який користувався великим попитом через високу якість.

Перші колоністи-землероби прибули у 1782 р. у Чернівці з Баната у приватному порядку. Колонії Молодія, Тереблешти-Німецькі (Тереблече) тощо заселили селяни, скотарі, ремісники. У 1787 р., також у приватному порядку, прибули 74 родини німців з Галиції, яких там не могли влаштувати кілька років. Вони отримали землю у спадкову оренду (чинш). У 1808 р. у Буковині нараховувалося 10 німецьких колоній. Бюрократичні зволікання заважали подальшій колонізації до 1835 р., коли з Богемії прибули багатодітні родини (252 особи). У 1846 р. нараховувалося 25 000 німців (6,7% всього населення). У 1910 р. німці склали 9% населення. Вони проживали у національно-змішаних населених пунктах.

Раймунд Фрідріх Кайндль (1866–1930), уродженець Чернівців, з родини німецько-колоніста, історик, етнограф, професор університету Франца-Йосифа (1901–1914), досліджував народи Буковини. Початок ХХ ст.

Raimund Friedrich Kaindl (1866–1930), geb. in Czernowitz, in einer Kolonistenfamilie, Historiker, Ethnograph, Professor der Franz-Josef-Universität (1901–1914), forschte über die Völker der Bukowina. Anfang 20. Jh.

До моменту приєднання до Габсбурзької імперії серед дворян, священників і монахів майже не було грамотних, тому освіта, отримана у німецькомовних школах, створених австрійською адміністрацією і церковними громадами, відкривала можливість для соціального просування. У Чернівцях перша німецька початкова школа відкрита у 1784 р. У заснованому австрійським урядом університеті Франца-Йосифа (1875) викладання велося німецькою мовою, яка була офіційною. У 1910 р. у Буковині було 76 початкових шкіл із викладанням німецькою мовою, в інших 33 школах німецька мова була одним з предметів вивчення. У 1910 р. своєю мовою спілкування німецьку мову назвали 159 486 осіб, у т. ч. 91 907 євреїв. У 1897 р. створено Товариство християнських німців у Буковині. Управління герцогством відрізнялося толерантністю у поводженні з національними групами і громадами різних віросповідань, які створили у Чернівцях свої благодійні, освітні та культурні заклади, у т. ч. народні доми: русинів (1884), румун (1900), поляків (1905), євреїв (1908), німців (1910).

Після Першої світової війни Буковина була передана Румунії. Щоб пом'якшити для німецькомовних перехід на румунську мову, до 1924 р. офіційними вважалися румунська і німецька мови, з 1926 р. – тільки румунська. За пактом Молотова-Ріббентропа (1939) Північна Буковина передана СРСР і стала частиною УРСР. Наприкінці 1940 р. 45 тис. німців і бл. 4 тис. членів їхніх сімей інших національностей (українців, поляків) переселили до провінції Вартегау.

Фрагмент експозиції Чернівецького краєзнавчого музею про переселення німців з Буковини у 1940 р. 2019

Fragment der Ausstellung über die Umsiedlung der Deutschen aus der Bukowina 1940 im Heimatkundemuseum zu Czernowitz. 2019

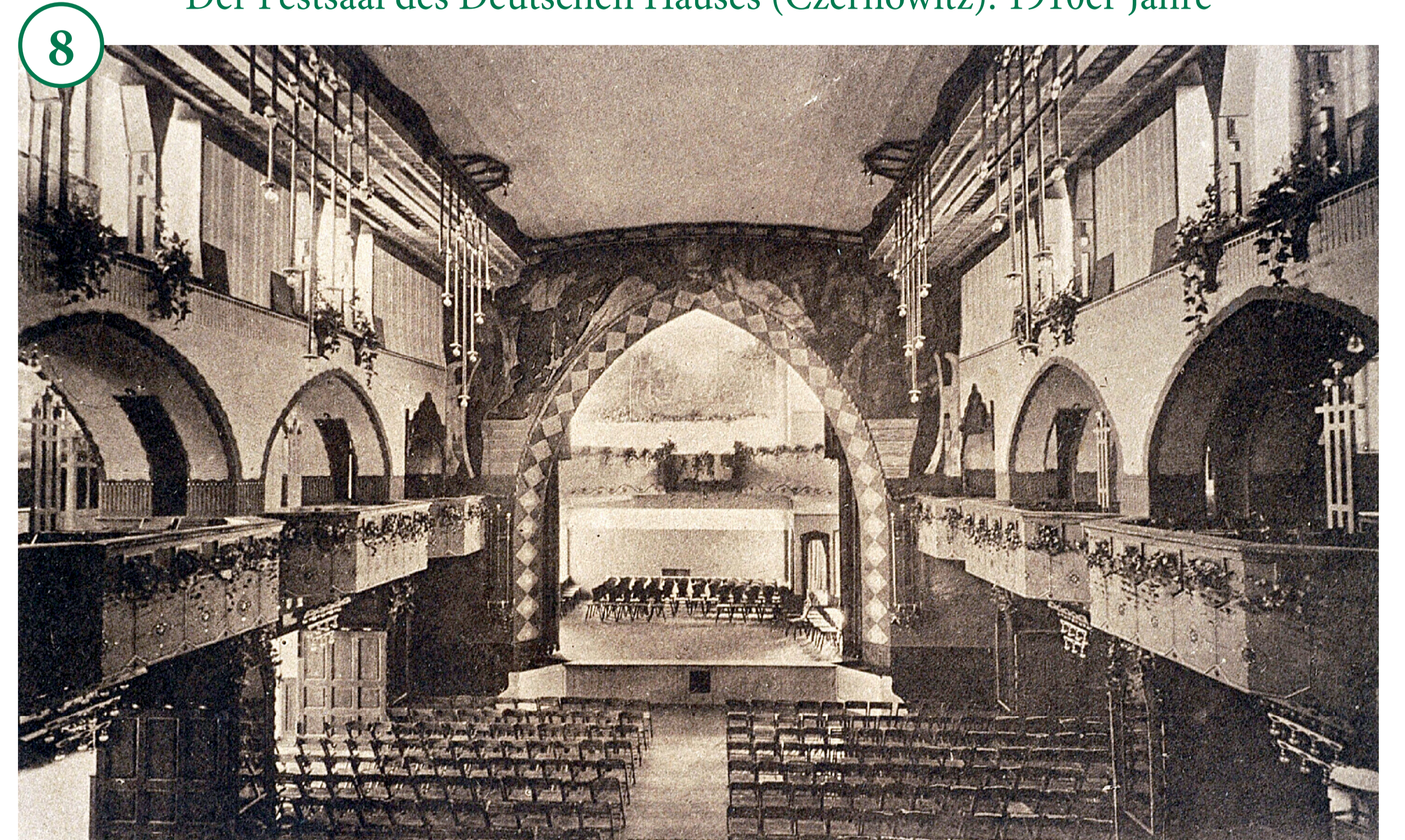

6.

Німецький дім у Роші був культурним і діловим центром колонії у 1902–1940 рр. 1916
Das Deutsches Haus in Rosch war das Kultur- und Geschäftszentrum der Kolonie in den Jahren 1902-1940. 1916

7.

8.

Святкова зала в Німецькому домі (Чернівці). 1910-і рр.
Der Festsaal des Deutschen Hauses (Czernowitz). 1910er Jahre

Im Herbst 1774 haben österreichische Truppen den Nordteil des Fürstentums Moldau besetzt, das Osmanische Reich von dort verdrängt und das Recht auf die Bukowina erhoben. Dieses dünn besiedelte Territorium (ca. 6 Personen pro km²) war wirtschaftlich rückständig. Die Felder wurden nicht gedüngt, der von den Schwaben genutzte, von Pferden gezogene Pflug, war ein Wunderding. Gedroschen wurde mit Ochsen durch austreten. Die arme Siedlung Czernowitz bestand aus 200 Lehmhütten. 1785 wurden durch die Bauordnung Schornsteine vorgeschrieben. Die Deutschen stellten 8% der Gesamtbevölkerung von 75 Tausend Seelen. 1786 wurde die Bukowina als Bezirk Czernowitz Teil des österreichischen Königreichs Galizien und Lodomerien. 1849 bekam sie den Status eines Herzogtums mit Czernowitz als Hauptstadt. Repräsentative administrative, private und öffentliche Bauten, darunter auch errichtete von deutschen Architekten, gaben der Stadt ein europäisches Aussehen.

2.

Німецькі селянки з передмістя Чернівців Рош, які повертаються з ринку. Ю. Цубер. Кінець ХІХ ст.
Deutsche Bäuerinnen aus der Czernowitzer Vorstadt Rosch, vom Markt heimkehrend. Ju. Zuber. Ende 19. Jh.

3.

Подвір'я німецько-селянина на Буковині. Г. Шарлемон. Кінець ХІХ ст.
Gehöft eines deutschen Bauern in der Bukowina. H. Charlemont. Ende 19. Jh.

Zwecks wirtschaftlicher Erschließung der Region wurden Handwerkern, Kaufleuten, ausgemusterten Soldaten kostenfrei Landparzellen überlassen, Steuerfreiheit (10 Jahre), die Befreiung vom Rekrutendienst, von der Militäreinquartierung und vom Vorspanndienst (für ewig) gewährt. Die ersten österreichischen Siedler nutzten sofort diese Privilegien und ließen sich in Czernowitz, Sereth, Sotschen und Radautz nieder. Für die Versorgung der Bevölkerung mit Lebensmitteln entstand am Stadtrand von Czernowitz die erste deutsche, von Schwaben gegründete Siedlung Rosch (1782). Mit der Zeit wurde sie zur Vorstadt. In den 1780er–1790er Jahren kamen zur Rohstoffgewinnung, zum Holzeinschlag und zum Aufbau einer Glasproduktion in die Provinz kleine Gruppen von Einwanderern aus verschiedenen Landesteilen der Habsburger (Zips, Siebenbürgen, Böhmen). Elisental wurde zur ersten Bergmannssiedlung (1784). In Fürstental siedelten sich Glasbläser und Holzfäller an (1793). Auf Pachtland des von Kriegshaber angesiedelte Deutsche aus Böhmen gründeten 1793 die Siedlung Althütte (Stara Krasnoschora). In der von ihnen errichteten Glashütte produzierte man Tafel- und Hohlglas, das seiner hohen Qualität wegen gut nachgefragt wurde.

Die ersten Ackerbau-Kolonisten kamen 1782 nach Czernowitz aus dem Banat auf eigene Initiative. In den Kolonien Molodia, Deutsch-Tereblestie (Terebletsche) u.a. siedelten sich Bauern, Viehzüchter und Handwerker an. Ebenfalls aus eigener Initiative kamen 1787 aus Galizien 74 deutsche Familien, die dort mehrere Jahre lang auf eine Ansiedlung warteten. Sie bekamen Land als Erbzins. 1808 zählte man in der Bukowina bereits 10 deutsche Kolonien. Bürokratische Hindernisse verzögerten die weitere Kolonisierung bis 1835, als aus Böhmen kinderreiche Familien (252 Seelen) eintrafen. 1846 waren es bereits 25 000 Deutsche (6,7 % der Bevölkerung). 1910 stellten die Deutschen 9% der Bevölkerung. Sie lebten in national-gemischten Siedlungen.

Zum Zeitpunkt der Eingliederung in das Habsburger Reich gab es unter den Adeligen, Geistlichen und Mönchen kaum Lese- und Schreibkundige. Die in von der österreichischen Verwaltung und Kirchengemeinden gegründeten deutschsprachigen Schulen erworbene Bildung ermöglichte daher den sozialen Aufstieg. In Czernowitz wurde die erste deutsche Elementarschule 1784 gegründet. An der von der österreichischen Regierung gegründeten Franz-Josef-Universität (1875) wurde in deutscher Sprache unterrichtet, die Amtssprache war. 1910 gab es in der Bukowina 76 Elementarschulen mit Deutsch als Unterrichtssprache, in 33 weiteren wurde Deutsch als Fach unterrichtet. 1910 nannten 159 486 Personen Deutsch als ihre Umgangssprache, darunter 91 907 Juden. 1897 wurde in der Bukowina der Verein der christlichen Deutschen in der Bukowina gegründet. Die Verwaltung des Herzogtums zeichnete sich durch Toleranz im Umgang mit den verschiedenen Volksgruppen und Glaubensgemeinschaften aus, die in Czernowitz ihre Wohltätigkeits-, Bildungs- und Kultureinrichtungen, darunter ein ruthenisches (1884), ein rumänisches (1900), ein polnisches (1905), ein jüdisches (1908) und ein deutsches (1910) Volkshaus errichteten.

Антін Краус (Антон Краус, 1871–1945), народився у Берегометі (Буковина) у родині німецького колоніста. Генерал Української Галицької армії. [1919]
Anton Kraus (1871–1945), geb. in einer Kolonistenfamilie in Berhometh (Bukowina). General der Ukrainischen Galizischen Armee. [1919]

Nach dem Ersten Weltkrieg wurde die Bukowina Rumänien zugeteilt. Um den Übergang zu Rumänisch für die Deutschsprechenden abzumildern galten Rumänisch und Deutsch bis 1924 als Amtssprachen, ab 1926 nur Rumänisch. Nach Abschluss des Molotow-Ribbentrop-Paktes (1939) wurde die Nordbukowina der UdSSR überlassen als Teil der Ukrainischen SSR. Ende 1940 wurden 45 Tausend Deutsche und ca. 4 Tausend Familienangehörige anderer Volkszugehörigkeit (Ukrainer, Polen) in den Warthegau umgesiedelt.

7.

8.

